

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА-МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

ТОШКЕНТ ТИББИЁТ АКАДЕМИЯСИ
ҲУЗУРИДАГИ ПЕДАГОГ КАДРЛАРНИ ҚАЙТА
ТАЁРЛАШ ВА УЛАРНИ МАЛАКАСИНИ
ОШИРИШ ТАРМОҚ МАРКАЗИ

“СТОМАТОЛОГИЯ”

ТОШКЕНТ 2021

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

**ОЛИЙ ТАЪЛИМ ТИЗИМИ ПЕДАГОГ ВА РАЎБАР КАДРЛАРИНИ ҚАЙТА ТАЙЁРЛАШ
ВА УЛАРНИНГ МАЛАКАСИНИ ОШИРИШНИ ТАШКИЛ ЭТИШ БОШ ИЛМИЙ -
МЕТОДИК МАРКАЗИ**

**ТОШКЕНТ ТИББИЁТ АКАДЕМИЯСИ ХУЗУРИДАГИ ПЕДАГОГ КАДРЛАРНИ ҚАЙТА
ТАЙЁРЛАШ ВА УЛАРНИНГ МАЛАКАСИНИ ОШИРИШ ТАРМОҚ МАРКАЗИ**

“Стоматология” йўналиши

**“СТОМАТОЛОГИЯ ЙЎЛАНИШИДА УЧРАЙДИГАН ШОШИЛИНЧ ХОЛАТЛАРДА
ТЕЗ ТИББИЙ ЁРДАМ КЎРСАТИШ” МОДУЛИНИНГ”**

МОДУЛИ БЎЙИЧА

Ў Қ У В – У С Л У Б И Й М А Ж М У А

**Мазкур ўқув-услугий мажмуа Олий ва ўрта махсус таълим
вазирлигининг 2020 йил 7 декабрдаги 648-сонли буйруғи билан тасдиқланган
ўқув режа ва дастур асосида тайёрланди.**

Тузувчилар: Тошкент давлат стоматология институти Болалар
терапевтик стоматология кафедраси доценти Л.А.
Абдуазимова.

Такризчилар: Стоматология институти Стоматологик касалликлар
профилактика кафедраси мудири т.ф.д. Ш.Б.Даминова

ТПТИ Болалар стоматология курси мудири, тиббиёт
фанлари доктори - С.С.Гуломов

*Ўқув -услугий мажмуа Тошкент тиббиёт академияси Кенгашининг 2020 йил
25-декабрдаги 7-сонли қарори билан нашрга тавсия қилинган.*

МУНДАРИЖА

I. ИШЧИ ДАСТУР.....	5
II. МОДУЛНИ ЎҚИТИШДА ФОЙДАЛАНИЛАДИГАН ИНТЕРФАОЛ ТАЪЛИМ МЕТОДЛАРИ.....	10
III. НАЗАРИЙ МАТЕРИАЛЛАР	15
IV. АМАЛИЙ МАШҒУЛОТ МАТЕРИАЛЛАРИ	32
V. КЕЙСЛАР БАНКИ.....	41
VI. ГЛОССАРИЙ	47
VII. АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ.....	50

I. ИШЧИ ДАСТУР

Кириш

Дастур Ўзбекистон Республикасининг 2020 йил 23 сентябрда тасдиқланган “Таълим тўғрисида”ги Қонуни, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги ПФ-4947-сон, 2019 йил 27 августдаги “Олий таълим муассасалари раҳбар ва педагог кадрларининг узлуксиз малакасини ошириш тизимини жорий этиш тўғрисида”ги ПФ-5789-сон, 2019 йил 8 октябрдаги “Ўзбекистон Республикаси олий таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги ПФ-5847-сонли Фармонлари ҳамда Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2019 йил 23 сентябрдаги “Олий таълим муассасалари раҳбар ва педагог кадрларининг малакасини ошириш тизимини янада такомиллаштириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги 797 сонли Қарорларида белгиланган устувор вазифалар мазмунидан келиб чиққан ҳолда тузилган бўлиб, у олий таълим муассасалари педагог кадрларининг касб маҳорати ҳамда инновацион компетентлигини ривожлантириш, соҳага оид илғор хорижий тажрибалар, янги билим ва малакаларни ўзлаштириш, шунингдек амалиётга жорий этиш кўникмаларини такомиллаштиришни мақсад қилади.

Қайта тайёрлаш ва малака ошириш йўналишининг ўзига хос хусусиятлари ҳамда долзарб масалаларидан келиб чиққан ҳолда дастурда тингловчиларнинг мутахассислик фанлар доирасидаги билим, кўникма, малака ҳамда компетенцияларига қўйиладиган талаблар такомиллаштирилиши мумкин.

Модулнинг мақсади ва вазифалари

“Стоматология йўналишида учрайдиган шошинч ҳолатларда тез тиббий ёрдам кўрсатишмодулининг мақсади: Стоматология фанларини ўқитишда мақсади тингловчиларни ҳозирда мавжуд бўлган стоматологик касалликларда шошинч ҳолатларда тез тиббий ёрдам кўрсатиш малакасини шакллантириш.

“Стоматология йўналишида учрайдиган шошилич ҳолатларда тез тиббий ёрдам кўрсатиш” модулининг вазифалари:

- Анафилактик шокда қулланиладиган биринчи ёрдам дори дармонлари
- Шошилич ҳолатларда (анафилактик шок, аллергия, инфарк, Квинке шишиши, эпилепсия) биринчи ёрдам кўрсатадиган дори дармон воситалари
- Дори-дармонлардан келиб чиққан аллергик реакцияда биринчи ёрдам кўрсатишни билиш;
- Патологик коллапс жараенида биринчи тез тиббий ёрдам кўрсатишни билиш

Модул бўйича тингловчиларнинг билими, кўникма ва малакаларига қўйиладиган талаблар

“Болалар ёшида учрайдиган стоматологик касалликлари профилактикаси ва замонавий даволаш йўллари” модулини ўзлаштириш жараёнида амалга ошириладиган масалалар доирасида тингловчилар:

– **Тингловчи:**

- киёсий ташхисини, уларнинг субъектив, объектив белгиларини, тўғри ташхис қилиб, даволаш режасини тузишни, амалиётда қўлланиладиган фармакологик дори-дармонларни болалар организмига таъсирини, атроф муҳит, экологик муаммоларни бола организмига умумий ва маҳаллий таъсирини **билиши ва улардан фойдалана олиши;**

- болаларда оғиз бўшлиғи касалликларида текшириш усулларини ўтказиш, стоматологик асбоб ускуналар ёрдамида оғиз бўшлиғини, беморларга керакли тавсиялар бериш ва янги дори-дармон рецептларини ёзиш **кўникмаларига эга бўлиши керак;**

- болаларда оғиз шиллиқ пардасини маҳаллий оғриқсизлантириш, унга тиббий ишлов бериш, милк ва шиллиқ пардаларга инъекция муолажаларини ўтказиш **малакаларига эга бўлиши керак.**

– Олий ва ўрта махсус, касб-ҳунар таълими ўқитувчилари малакасини оширишга қўйиладиган давлат талаблари ва тайёргарлик йўналишлари бўйича намунавий дастурлар асос қилиб олинган. Олий таълим муассасалари “Стоматология фанлари (госпитал ва факультет ортопедик стоматологияси, юз жағ жаррохлиги, ортодонтия ва болаларни протезлаш, орал жаррохлиги ва имплантология, болалар стоматологияси, болалар жаррохлиги стоматологияси)” таълим йўналиши ва мутахассисликлари умумқасбий ва махсус фанларда педагогик фаолиятга назарий ва қасбий тайёргарликни таъминлаш ва янгилаш, қасбий компетентликни ривожлантириш асосида таълим-тарбия жараёнларини самарали ташкил этиш ва бошқариш бўйича билим, кўникма ва малакаларни

такомиллаштиришга қаратилган.

**Модулнинг ўқув режадаги бошқа модуллар билан боғлиқлиги ва
узвийлиги**

Фан мазмуни ўқув режадаги учинчи блок ва мутахассислик фанларининг барча соҳалари билан узвий боғланган ҳолда педагогларнинг умумий тайёргарлик даражасини оширишга хизмат қилади

Модулнинг олий таълимдаги ўрни

Модулни ўзлаштириш орқали тингловчилар Стоматология фанини ўқитишдаги янгиликлар ва ютуқлар замонавий компютер диагностика усуллари ўрганиш, амалда қўллаш ва баҳолашга доир касбий компетентликка эга бўладилар.

Модул бўйича соатлар тақсимоти:

№	Модул мавзулари	Тингловчининг ўқув юкламаси, соат				
		Ҳаммаси	Аудитория ўқув юкламаси			Кўчма машҳулот
			жами	жумладан		
				Назарий	Амалий машҳулот	
1.	Стоматологик касалликларда учрайдиган шошилич ҳолатлар профилактикаси	10	10	3	5	2
2.	Стоматология йўналишида учрайдиган шошилич ҳолатларда тез тиббий ёрдам кўрсатиш	10	10	3	5	2
	Жами:	20	20	6	10	4

НАЗАРИЙ МАШҒУЛОТЛАР МАЗМУНИ

1-Мавзу: Стоматологик касалликларда учрайдиган шошилич ҳолатлар профилактикаси

1. Стоматология касалликларини даволаш жараёнида учрайдиган гемостаз, қандли диабет, анафилактик шок, хушидан кетиш, нафас олиш йўлида йод жисм тушиши, ўткир аллергия, синкопе жараёнларини профилактикасини олиб бориш

2-Мавзу: Стоматология йўналишида учрайдиган шошилич ҳолатларда тез тиббий ёрдам кўрсатиш

Стоматологик касалликлар даволаш жараёнида энг кўп учрайдиган шошилич ҳолатларни кўриб чиқиш. Тез тиббий ёрдам стратегияси

АМАЛИЙ МАШҒУЛОТЛАР МАЗМУНИ

1-Мавзу: Стоматологик касалликларда учрайдиган шошилинч ҳолатлар профилактикаси

1. Анамнез йиғиш
2. Аллергик проба ўтказиш
3. Стоматологик практикада тизимли асоратлар
4. Синкопе (хушдан кетиш) жараёнида тез тиббий ёрдам кўрсатиш
Этиологияси аниқланмаган Кома ҳолатлари

2-Мавзу: : Стоматология йўналишида учрайдиган шошилинч ҳолатларда тез тиббий ёрдам кўрсатиш

1. Шошилинч ҳолатлар диагностикаси
2. Базади юрак-ўпка реанимациясини ўтказиш
3. Тез-тиббий ёрдам кўрсатишда дори-дармонларни ишлатиш
4. Вена ичига ва мушак орасига дори дармонларни инъекцияси
5. Кислород ингаляцияси

1. .

3

КЎЧМА МАШҒУЛОТ МАЗМУНИ

Мақсад: тингловчиларни янги стоматологик технологиялар билан таништириш ва уларни амалиётда қўллашни ўргатиш.

1. Стоматологияда янги замонавий дори-воситаларни қўллаш
2. Стоматологик физиотерапевтик аппаратда ишлаш коидалари

II. МОДУЛНИ ЎҚИТИШДА ФОЙДАЛАНИЛАДИГАН ИНТЕРФАОЛ ТАЪЛИМ МЕТОДЛАРИ

«БЛИЦ-СЎРОВ» методи

«Блиц-сўров» (инглизча «блиц» – тезкор, бир зумда) методи берилган саволларга қисқа, аниқ ва лўнда жавоб қайтарилишини тақозо этадиган метод саналади. Таълим муассасаларида ушбу метод- га мувофиқ саволлар, асосан, ўқитувчи томонидан берилади. Берилган саволларга жавоблар жамоавий, гуруҳли, жуфтлик ёки индиви- дуал тарзда қайтарилиши мумкин. Жавоб қайтариш шакли машғулот тури, ўрганилаётган мавзунинг мураккаблиги, ўқувчи (тингловчи ва курсант)ларнинг қамраб олинишига кўра белгиланади.

Машғулотларда ушбу методни қўллаш қуйидагича кечади:

Ўқитувчи ўрганилган мавзу, муайян таркибий қисмлар моҳиятини очиб беришни талаб этадиган саволларни ишлаб чиқиб, ўқувчилар эътиборига ҳавола қилади

Ўқувчи (тингловчи ва курсант)лар берилган саволга қисқа муддатда лўнда, аниқ жавоб беради

Гуруҳ (жуфтлик)да ишлашда бир нафар ўқувчи берилган саволга жавоб қайтаради, унинг гуруҳдошлари жавобни тўлдиради (биноқ, фикрлар такрорланмаслиги

«Блиц-сўров» методини қўллашда мавзуга доир таянч тушун- чалар, асосий ғояларнинг моҳияти ўқувчи (тингловчи ва курсант)лар томонидан оғзаки, ёзма ёки тасвир (жадвал, диаграмма) тарзида ёритилиши мумкин.

«БУМЕРАНГ» стратегияси

«Бумеранг» технологияси ўқувчи (тингловчи ва курсант)ларни дарс жараёнида, дарсдан ташқари вақтларда турли адабиётлар, матн- лар билан ишлаш, ёдда сақлаш, сўзлаб бериш, фикрларини эркин баён этиш, қисқа вақт ичида кўп билимга эга бўлиш, ўқитувчи томо- нидан барча ўқувчилар фаолиятининг бирдек баҳоланиши учун шароит яратишга хизмат қилади. У ўқитувчига тарқатма материал- ларнинг ўқувчилар томонидан гуруҳли, индивидуал шаклда самарали ўзлаштирилишини, аудиторияда ташкил этиладиган суҳбатнинг мунозарага айланишини таъминлаш орқали уларнинг фаолиятини назорат қилиш имконини беради. Бу технологиядан суҳбат-мунозара шаклидаги дарсларда индивидуал, жуфтлик, гуруҳли ва жамоавий шаклларда фойдаланиш мумкин. Бошқа интерфаол методлар каби таълим жараёнида мазкур технологияни қўллаш ҳам муайян тартибда амалга оширилади. Яъни:

Кичик гуруҳлар ташкил этилиб, технологиядан фойдаланиш қонидаси билан таништирилади

Ҳар бир гуруҳга мустақил ўрганиш учун рақамли матн тарқатилади

Гуруҳлар ўзларига берилган топшириқ асосида ўқув материални ўзлаштиради

Кичик гуруҳлар қайта ташкил этилади

Ўқувчилар кичик гуруҳларда навбат билан ўзлари мустақил ўрганган матнлар ҳақида бир-бирларига маълумот бериб, тенгдошлари томонидан ўрганилган матнларни ҳам ўзлаштиради; ўқувчилар томонидан ўқув материалнинг самарали ўзлаштирилганини аниқлаш учун савол-жавоб асосида ички назорат ўтказилади

Гуруҳ аъзолари ўзларининг «дастлабки гуруҳлари»га қайтади

Гуруҳлар томонидан тўпланган балларни ҳисоблаб борувчи «Гуруҳ ҳисобчиси» тайинланади
Ўқитувчи мавзу бўйича саволлар бериш, оғзаки сўраш асосида ўқувчи (тингловчи ва курсант)лар томонидан унинг самарали ўзлаштирилганини аниқлайди

Саволларга берилган жавоблар асосида гуруҳлар томонидан тўпланган баллар умумлаштирилади ва гуруҳ аъзолари ўртасида тенг тақсимланади

«ВЕНН ДИАГРАММАСИ» график организатори

График организатор ўқувчи (тингловчи ва курсант)ларда мавзуга нисбатан таҳлилий ёндашув, айрим қисмлар негизида мавзунинг умумий моҳиятини ўзлаштириш (синтезлаш) кўникмаларини ҳосил қилишга йўналтирилади. У кичик гуруҳларни шакллантириш асосида аниқ схема бўйича амалга оширилади.

Ёзув тахтаси ўзаро тенг тўрт бўлакка ажратилади ва ҳар бир бўлакка қуйидаги схема чизилади:

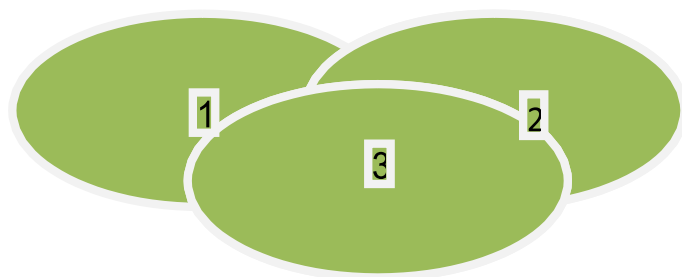

График организатор ўқувчи (тингловчи ва курсант)лар томонидан ўзлаштирилган ўзаро яқин назарий билим, маълумот ёки далилларни қиёсий таҳлил этишга ёрдам беради. Ундан муайян бўлим ёки боблар бўйича якуний дарсларни ташкил этишда фойдаланиш яхши самара беради.

Уни қўллаш босқичлари қуйидагилардан иборат:

График организаторни қўллаш жараёнида ҳар бир гуруҳ муайян мавзуга оид топшириқларни бажаради. Ўқувчи (тингловчи ва курсант)ларнинг эътиборларига қуйидаги жадвал тақдим этилади:

Гуруҳлар	Диаграмманинг тартиб рақами	Топшириқлар мазмуни
1- гуруҳ	1-диаграмма	
	2-диаграмма	
	3-диаграмма	
2-гуруҳ	1-диаграмма	
	2-диаграмма	
	3-диаграмма	
3-гуруҳ	1-диаграмма	
	2-диаграмма	
	3-диаграмма	
4-гуруҳ	1-диаграмма	
	2-диаграмма	
	3-диаграмма	

«ВИДЕО ТОПИШМОҚ» стратегияси

Сўнги йилларда педагогик фаолиятда турли ахборот воситалари (компьютер, телевидение, радио, нусха кўчирувчи қурилма, слайд, видео ва аудио магнитофонлар) ёрдамида таълим жараёни ташкил этилишига алоҳида эътибор қаратилмоқда. Ўқитувчилар олдида ўқитишда турли ахборот воситаларидан ўринли, мақсадли, самарали фойдаланиш вазифаси туради.

«Видео топишмоқ» стратегиясидан фойдаланишда қуйидаги ҳаракатлар амалга оширилади:

Ўқувчи (тингловчи ва курсант)ларга ўрганилаётган мавзу моҳиятини тасвирий ёритишга ёрдам берувчи изоҳларсиз бир неча видеолавҳа намойиш қилинади

Ўқувчи (тингловчи ва курсант)лар ҳар бир лавҳада қандай жараён акс эттирилганлигини изоҳлайди

Ўқувчи (тингловчи ва курсант) видео лавҳаларда акс этган жараён, ҳодиса ёки воқеликларнинг моҳиятини дафтарларига қайд этади

Ўқувчи (тингловчи ва курсант)лар ўқитувчи томонидан берилган саволларга жавоб қайтаради

Видео лавҳалар намоиш қилинган, ўқувчи (тингловчи ва курсант)лардан лавҳада қандай жараён, ҳодиса ёки воқелик акс этганлиги, қайси бадиий асар қаҳрамони ёки тарихий шахс ифодаланганлиги юзасидан мушоҳада юритиш талаб қилинади. Видео топиш-моқнинг жавобини топиш орқали ўқувчи (тингловчи ва курсант)лар ўрганиладиган янги мавзу ҳақида тасаввурга эга бўладилар.

III. НАЗАРИЙ МАТЕРИАЛЛАР

1-МАВЗУ.

Стоматологик касалликларда учрайдиган шошилич холатлар профилактикаси

Режа:

1.1. Стоматологик касалликларда учрайдиган шошилич холатлар профилактикаси

1.2. Стоматологик касалликларда учрайдиган шошилич холатларда тез тиббий ёрдам курсатиш

Таянч иборалар: анамнез, Анестетик моддалар, аллергия, стоматология, бронхиал астма, квинке шиши, аллергик синов, тери синовлари, прик синовлари, аутоиммун, кон тести, стоматит, аллергик стоматит, эрозив стоматит, катарал стоматит, интоксикация

Тиббиётда стоматологик материалларга (шу жумладан имплантлар, бракетлар ва протез материалларига) нисбатан мурасизликни аниқлашга жавоб бериш учун кўплаб имкониятлар мавжуд. Биз тиш шифокори (бемор) томонидан танланган анестетик ёки стоматологик материалга - ИгЕ панелидан фойдаланишни афзал кўрамыз. Шахсий анестезикани ўрнатишда ва ижобий реакцияни аниқлаганда, биз салбий натижа олинмагунча керакли анестезикани алоҳида танлаймиз.

Тиш материалларига реакция баёноти бевосита ушбу беморда ишлатиладиган материаллар билан амалга оширилади. Муайян бемор томонидан олиб келинган қимматбаҳо стоматологик материалларга реакция ўтказилганда, реакцияни ўтказгандан сўнг, намуналар беморга қайтарилади.

Анестетиклар учун аллергик текширувларга кўрсатмалар:

- аллергик касалликлар тарихи,
- пичан иситмаси (полен аллергияси),
- тез-тез учрайдиган "шамоллаш" касалликлари,
- бронхиал астма,
- атопик дерматит,

- сурункали риносинуситис,
- озик-овқат ва гиёҳванд моддаларга тоқат қилмаслик,
- доимий қон еозинофили.

Аллергик синовга стоматология материалларига курсатма:

- ҳар қандай стоматологик материалга аллергия реакциялари
- тарихининг кўрсаткичи;
- аллергик касалликлар,
- бронхиал астма, атопик дерматит,
- турли хил материаллар айниқса металллар (кўзойнақлар, узуклар, соатлар ва бошқалар) билан алоқа қилишда ноқулайлик ҳисси;
- сурункали яллиғланишли периодонтал касалликлар
- оғиз мукозасининг сурункали касалликлари;
- ошқозон-ичак тракти, жигар, ўт пуфаги, ошқозон ости беши патологияси;
- неоплазмалар мавжудлиги ёки уларнинг пайдо бўлиши хавфи.

Тўғри лаборатория маълумотларини олиш учун тестларни топширишга тайёргарлик кўриш бўйича шифокор тавсияларига амал қилиш керак.

1.2 Аллергик синов ўтқозиш

Аллергик синовлар - бу одамнинг чанг, ўсимликлар, ҳайвонлар, озиқ-овқат маҳсулотларига аллергия реакцияси борлигини аниқлашга имкон берадиган диагностика усули. Реакцияларни келтириб чиқарадиган аллергенларни аниқлаш турли усуллар билан амалга оширилиши мумкин. Аллергия синовлари икки хил: тери синовлари, қон билан иммуноглобулин Е ни аниқлаш ёрдамида тестлар. Тери синовлари-Прик синовлари

- Қарши синовлари
- Тери синовлари билан боғлиқли
- Аутоиммун зардоб терисини синаш

2. Қон тестини қўллаган ҳолда намуналар

Тери синовлари

Терининг аллергик текшируви - бу тери орқали аллержи киритиш ва терининг реакциясини баҳолаш орқали организмнинг ўзига хос сезгирлигини аниқлашнинг диагностик усули.

Прик тестлари

Тери устида майда тирналишлар ҳосил бўлади, сўнгра диагностика (аллерген) томчиси терига суртилади ва терининг реакцияси баҳоланади. Баҳолаш 30-40 дақиқа ичида амалга оширилади.

Аллерген томчиси тушган жойда терининг қизариши ёки шишиши пайдо бўлганда, реакция ижобий ҳисобланади. Реакция ярим соат ичида содир бўлади.

Ушбу усул маиший, эпидермал ва озиқ-овқат аллергиясини текшириш учун ишлатилиши мумкин.

Унинг афзалликлари: тез ва осон бажариладиган, жуда ишончли, ёлгон ижобий фоизларнинг кам фоизини беради, 3 ёшдаги болаларда ишлатилиши мумкин.

Тери синовлари учун кўрсатмалар маълум бир аллерген ёки аллерген гуруҳининг сабаб омилининг ролини кўрсатувчи тарихий маълумотлардир.

Терини текширишга қарши кўрсатмалар:

- аллергиянинг кучайиши
- гуллаш мавсуми
- дори-дармонларни қабул қилиш
- ҳамроҳлик қиладиган касалликлар

Терини синаш натижалари индивидуал равишда йўқ қилиш схемаларини ишлаб чиқишга, шунингдек аллергик тарих маълумотлари билан бирга аллергенга хос иммунотерапия (АХИТ) нинг мақсадга мувофиқлигини аниқлашга имкон беради.

Терини текширишдан олдин 5-7 кун давомида антигистаминларни қабул қилишни тўхтатишингиз керак.

Инъекция йўли билан терининг синовлари

Аллерген ингичка игна билан тери остига юборилади. Усул камдан-кам қўлланилади, асосан усул чангга реакцияни текшириш учун ишлатилади. Ушбу усулнинг бундай қўлланилиши аллергияларни ташхислаш учун анча "агрессив" усул эканлиги билан боғлиқ.

Контакт тери синовлари (дастур)

Одатда, ушбу услуб дори-дармонларга, кимёвий аллергияларга, металл ионларга аллергия реакция мавжудлигини аниқлаш учун ишлатилади. стоматологик материаллар.

Стандартлаштирилган аллергияларнинг эритмалари махсус аппликаторга қўлланилади. Аппликатор терига суртилади ва 48 соатга қолдирилади. Синовлар билан, қўл терисида ўтказилади.

Кейин аллергист тери реакциясини баҳолайди.

жавоб қуйидагича баҳоланади:

эритема ва шиш шаклида - битта +,

папуллес ва пуфакчалар шаклида - иккитадан ++,

катта пуфакча билан - учта +++ да.

Аутоиммун зардоб терисини синаш

Бу аутоиммун шубҳа қилинган тақдирда амалга ошириладиган тери тестидир. Бу беморнинг қон зардобини интрадермал юборишдан иборат. Тананинг ижобий реакцияси билан, инъекция жойида қичийдиган эритема ва пуфакчалар мавжуд.

2.Аллергенларни қон билан аниқлаш

Агар бирон бир сабабга кўра тери синовларини ўтказиш имконсиз бўлса, қон диагностикасидан фойдаланинг. Беморнинг қони томирдан олинади ва тадқиқот учун лабораторияга юборилади.

Ушбу усул гуллаш даврида ишлатилиши мумкин, аммо бу усулнинг ишончилиги тери синовларидан пастроқ.

Е синфидаги иммуноглобулинни қон билан аниқлашнинг энг замонавий

узули Иммунокап узули ҳисобланади.

1.3 Квинке шиши

Квинке шиши. Касаллик коккистан ёки секин – аста бошланиши мумкин. Юзнинг турли қисмларида, оғиз бушлиғи шиллик қавати ва тананинг бирор қисмида чегараланган шиш пайдо булади. Шишни коплаб турувчи тери ёки шиллик парданинг ранги узгармайди. Кўпинча Квинке шиши пастки лабда, куз ковоғида, тилда, лунжда ва халқумда кузатилади. Тил ва халқумнинг шиши асфиксияни келтириб чиқариши мумкин, бу эса ҳаёт учун жуда хавфли. Даволаш учун организмга аллергенни киритиш тухтатилади, антигистамин ва кортикостероидлар юборилади .

1.4 Оғиз бушлиғи шиллик пардасининг экзоген интоксикациялардаги узгаришлари

Оғиз бўшлиғи шиллик пардасига ёқимсиз факторларнинг таъсир қилиши оқибатида келиб чиқади. Кўпинча бу факторлар инсоннинг профессионал машғулоти билан боғлиқ бўлади. Юқори концентрацияга ега бўлмаган кимёвий моддаларни узок муддат мобайнида организмга қилган таъсири сурункали интоксикацияга олиб келади. Сурункали интоксикациянинг ривожланишида оғир металллар алоҳида ўрин тутади. Қўрғошин, симоб, висмут ва бошқа металллар билан ишлайдиган инсонларда вақт ўтиши билан сурункали интоксикация келиб чиқиши мумкин. Ҳар бир металл оғиз бўшлиғида ўзига ҳос клиник кўриниш ҳосил қилади.

1.5 Стоматит турлари ва аллергик стоматит аломатлари

Аллергик стоматит катталар ва ёш беморларнинг ҳаёт сифатини сезиларли даражада пасайтиради, чунки ҳатто одатий овқатланиш ва ушбу касаллик билан гаплашиш ҳам қаттиқ оғриқ билан кечиши мумкин. Баъзида касаллик оғиз шикастланишлари ёки гигиена фонида юзага келади. Аммо кўпинча стоматит гиёҳвандлик, контакт ёки микробларга қарши аллергия шаклидир ёки терининг, аутоиммун ва бошқа касалликларнинг намоён бўлиши мумкин.

Мутахассислар касалликнинг табиати ва унинг клиник кўринишига қараб катарал, катарал-геморрагик, шунингдек буллёзли, ерозив, ярали-

некротик ва аллергик стоматитни ажратадилар. Стоматитлар ўз навбатида, куйидаги турларга бўлинади:

катарал;

катарал-геморрагик;

яралли некротик;

эрозив.

Этиология ва патогенез нуқтаи назаридан аллергик стоматитга дори, контакт (шу жумладан протез), токсик-аллергик, аутоиммун дерматостоматит, сурункали такрорий афтоз киради.

Реакция ривожланиш тезлигига қараб, шифокорлар аллергик стоматитнинг тез ва кечиктирилган турларини ажратадилар. Биринчи ҳолда, Квинкенинг кечиктирилган тури билан у ёки бу стимулга реакция, қоида тариқасида, аллергия билан алоқа қилгандан бир неча кун ўтгач ўзини намоён қилади.

Камдан кам ҳолларда аллергик стоматит тиш протезларини кийиш пайтида ривожланади. Баъзида реакция уларни кийиб юрган 5-10 йилдан кейин ҳам, узок асемптоматик даврдан кейин ҳам содир бўлади.

Касалликнинг номи шуни англатадики, организмнинг салбий реакцияси турли хил аллергенлар билан алоқа қилгандан кейин ривожланади. Кўпинча аллергик стоматит ўсимлик поленаси ёки моғор споралари билан алоқа қилгандан кейин ўзини намоён қилади. Касаллик фонда ҳам ўзини намоён қилиши мумкин:

паст сифатли материаллардан коронкалар, пломбаларнинг, протезларнинг ўрнатилиши;

баъзи турдаги озиқ-овқатларни истеъмол қилиш (айниқса болаларда);

иммунитетнинг пасайиши;

антибактериал дорилар ёки сулфаниламидлар билан даволаш курси;

ривожланган кариес;

қон кетиши;

оғиз бўшлиғининг яллиғланиши;

оғиз бўшлиғида патоген микроорганизмларнинг кўпайиши.

Баъзида аллергиялик стоматит ўзини Лайме касаллиги, тизимли қизил югурук, афтоз стоматит, геморрагик диатез ва Стивенс-Жонсон синдромининг асоратлари сифатида намоён қилади.

Аломатлари

Касаллик умумий ва маҳаллий аломатлар билан тавсифланади. Енгил аллергиялик стоматитнинг биринчи аломатлари:

-гигиена процедуралари ва овқатланиш пайтида оғиз бўшлиғида озгина ноқулайлик;

-тўқималарнинг яллиғланиши ва шишиши;

-шиллик қаватнинг таъсирланган жойларининг қизариши ва қичиши;

-ортиқча туприк.

Агар баъзи дориларни қабул қилиш пайтида аллергиялик стоматит бошласа, бемор суюқлик билан тўлдирилган оғриқли пуфакчалардан шикоят қилади.

Шиллик қаватнинг қизариш, шиллик қаватдаги пуфакчалар, шунингдек қон кетиш эрозияси ва яралар билан кечади.

Тегишли даволашсиз аллергиялик стоматит жуда тез ривожланади: беморнинг тана ҳарорати кўтарилиб, терида, кўзнинг шиллик пардаларида ва жинсий аъзоларда пуфакчалар ва пуфакчалар пайдо бўлади.

Агар касаллик Лайме касаллиги билан қўзғатилган бўлса, чегараси бўлган қизил доғлар пайдо бўлади тананинг турли қисмлари, жуда оғриқли. Баъзида беморлар оғриётган оғриқлар ҳақида шикоят қиладилар.

1.2.Стоматологик касалликларда учрайдиган шошилиш ҳолатларида тез тиббий ёрдам курсатиш

Шокнинг сабаблари

Шок организмнинг ҳолатидан юзага келиши мумкин. Ушбу ҳолат қон айланиши вақтида, қон айналиниши қисқаради ва юрак қон-томир касалликлари (инфаркт ёки юрак касалликлари), кўп қон йўқотилганда (кучли қон кетиши), қон захарланиши ёки аллергиялик касалликлар вақтида юзага келиши мумкин.

Шок қўйидаги таснифларга эга: кардиоген шоки (юрак-қон томир касалликлари муаммолари билан боғлиқ), гиповолем шоки (қоннинг ўта пастлиги), анафилактик шок(аллергиялик реакциялар юзага келганда), септик шок (инфекциялар тушганда), нейроген шок (асаб тизимларининг нотўғри фаолияти).

Шок ҳолатида беморнинг аҳволи ёмонлашади ва бундай ҳолатда биринчи реанимация ҳолатлари амалга оширилиши лозим.

Шок ўта ҳаётий хавфли ҳолат ҳисобланиб, тиббий даволаш жараёнларини тезроқ амалга оширилишини талаб қилади. Ушбу тез ёрдам иложи борича тезроқ кўрсатилиши керак.

Белгилари

Шок белгилари ўз ичига кўрқув, ўта қаттиқ ҳаяжонланиш, лабларнинг кўкариши, тирноқларнинг қорайиши ёки кўкариши, кўкракдаги оғриқлар, дезориентлар, совуқ нам тери ва сийдик чиқишининг қисқариши, бош айланиши, артериал босимининг пастлиги, ўта кўп даражада терининг ажралиб чиқиши, юракнинг тез уриши, тез-тез нафас олиш, хотиранинг йўқолиши ва кучсизлик ҳисобланади.

Сиз нима қила оласиз

Шок даврида биринчи ёрдам кўрсатиш

Шок ҳолатига тушган беморнинг нафас йўллари текшириб кўриш ва зарурият тўғилганда уларга сунъий нафас бериш зарур ҳисобланади. Агар бемор ҳушида бўлса, унинг бошида ҳеч қандай жароҳат бўлмаса, уни орқа елкаси билан ётқизиб оёғини 30 см баландликда сақлашингиз керак бўлади. Бошини ҳеч қачон кўтариш керак эмас. Агар бемор жароҳатланган бўлса, бундай ҳолатда бемор оёғини кўтариш унда кучли оғриқни келтириб чиқаради. Агар бемор қовурғасидан қаттиқ жароҳат олган бўлса, бундай ҳолатда уни қандай ҳолатда учратган бўлсангиз, шундай ҳолатда биринчи ёрдам кўрсатишингиз керак бўлди.

Инсон иссиқда сақланиши керак бўлди, сиқиб турувчи кийимларни ечинг, беморга истеъмом қилиш ва ичиш учун ҳеч нарса берманг. Агар бемор қайтарса, уни бошини ён томонга ўтиринг (фақатгина орқа мия жароҳатланмаганига ишонч ҳосил қилган бўлсангиз). Агар мияда жароҳат бор,- дея тахмин қилсангиз, ёки қандайдир шубҳангиз бўлса, бўйин ва орқа елкасини тўғирлаган ҳолда ағдаришингиз керак бўлди. Тезда тез ёрдам машинасини чақириб, ҳаётий фаолият кўрсаткичлари асосида назоратни давом эттиринг (ҳарорати, пульс, нафас олиш тезлиги, артериал босим ва бошқалар).

Профилактик чора тадбирлар

Шок ҳолати бўйича огоҳлантириш ишлари бошқа ҳолатларга нисабатан осонроқ ҳисобланади. Тез ва ўз вақтида даволаш шокнинг оғир шаклини ривожлантириш таҳликасини пасайтириш муҳим ҳисобланади.

Биринчи ёрдам кўрсатишдаги 5 хато

Шифокор кўригига қадар биринчи тиббий ёрдам кўрсатиш — бу жабрланувчининг ҳаёти ва соғлиғини сақлаш ҳамда тиклашга йўналтирилган чора-тадбирлар комплекси. Бундай биринчи ёрдам жабрланувчи ўзини ёмон ҳис қила бошлаганида унинг ёнида бўлган

кишилар томонидан кўрсатилади. "Лайфхакер" М.Сеченов номли "МГМУ" клиник марказининг фожиалар травматологияси, ортопедия ва жарроҳлиги кафедраси мудирини Алексей Личагин берган маълумотларга асосланиб, шифокор келгунига қадар кўрсатиладиган биринчи ёрдам ҳақидаги маълумотлар билан бўлишди.

1. Жгутни зарурат бўлса-бўлмаса боғлаш

Таом тайёрлаш, қайчи билан ишлаш, томорқа ишлари — жароҳат олиш учун сабаблар талайгина, бироқ ҳар қандай ҳолатда ҳам жгут боғлашга шोшиш керак эмас. Уни фақат артериал қон оқими кузатилгандагина боғлашади. Бунда қон ранги алвон қизил рангда бўлади. Тўқ рангдаги қон венадан чиқаётган бўлади, бунда қонни бандаж билан тўхтатиш керак.

2. Бурундан қон кетганда бошни орқага қилиш

Бурун ҳаддан ташқари исиш ҳамда меъёрдан ўтувчи жисмоний фаоллик натижасида қонаши мумкин. Бундай ҳолатларда асло бошни орқага қила кўрманг. Жабрланувчини ўтказиб, унинг бошини бироз пастга қаратинг ва йиғилиб қолган қоннинг оқишига имкон беринг. Шундан сўнг буруннинг юқори қисмини 10 дақиқага сиқиб туриш керак.

Агар бу ёрдам бермаса, бурун тешигига 15 дақиқага доқа ёки пахтали тампон жойлаш ва буруннинг устидан муз қўйиш керак. Агар бу усул ҳам ёрдам бермаса, яқин орадаги тиббиёт муассасасига йўл олиш керак бўлади.

3. Термик ёки қуёшдан куйишда қатик суриш

Зиён етган терига плёнка ҳосил қилувчи моддаларни сурманг. Қатик, сметана, ёғ, тиш пастаси, картошка ва асал шулар жумласидандир. Куйиш ҳолатларида жабрланган жойни илк сониялардан оқ совуқ сувга қўйиш керак. Дорихонадан сотиб олинган махсус куйиш препаратини қўллаш - энг мақбул йўл.

4. Суяк чиқиб кетишини мустақил тўғирлашга уриниш

Суяк чиқиб кетишини зарур кўникма ва оғриқсизлантириш муолажаларисиз тўғирлашга ҳаракат қилманг — бундай уринишлар фақат жароҳатнинг ёмонлашишига ва оғриқнинг кучайишига олиб келди. Суяк чиқилишини тўғирлаш учун шифокорга мурожаат қилинг,

бугунга келиб ҳатто энг оғир ҳолатларни ҳам "ёпиқ" оғриқсиз операция орқали тузатилмоқда.

Суяк чиқиши ва синишида тананинг ўша қисмини иммобилизация қилиш, яъни шифокор келгунга қадар жароҳат етган жойнинг ҳаракатсизлигини таъминлаш керак. Жабрланувчини шифохонага етказиш керак бўлса, жароҳат етган жойга қўл остидаги воситалардан шина қилиш мумкин. Жароҳат етган жой ҳаракатсиз ҳолатда қолиши керак.

Суяк чиққан ё чиқмаганини қандай аниқлаш мумкин? Буни тиббий маълумотсиз ҳам аниқлаш мумкин. Жароҳат етган жойда бўғинлар деформацияси кузатилади, чунки суяк чиқиши натижасида нафақат тана қисмининг ўлчамлари, балки шакли ҳам ўзгаради. Шу билан бирга, ўша жой шишади. Жабрланувчи кучли оғриқ сабаб ҳам уни аниқлаши мумкин.

5. Иссиқлик зарби хавфини етарлича баҳоламаслик

Иссиқлик (жумладан, қуёш) зарби хавфига кўпинча етарлича эътибор берилмайди. У энг ёмон ҳолатларда ҳушни йўқотиш ва комага олиб келиши мумкин.

Иссиқлик уриши белгилари:

- чакка соҳасида пульсацияни сезиш;
- терининг, айниқса юзнинг қизариши;
- пульс частотасининг дақиқасига 100 ва ундан кўп марта уриши;
- уйқу келиши;
- бош айланиши;
- кўнгил айнаши;
- кулоқларда жаранг туриши;
- қайт қилиш.

Иссиқлик зарби хавфига дуч келган бўлсангиз, имкон пайдо бўлиши биланоқ қуёшли жойни тарк этиб, соя-салқин жойга ўтиш керак. Жабрланувчи горизонтал ҳолатда ва оёқлар кўтарилган бўлиши лозим. Кийимни ечиш ва имкон қадар тана бўйлаб ҳаво ҳаракатини таъминлаш керак. Шундан сўнг терига музлатувчи компресслар қўйиш, беморга совуқ сув бериш керак. Оғир ҳолатларда иссиқ уриши натижасида беморда безгак, ҳушни йўқотиш, галлюцинациялар кузатилиши мумкин.

Бундай белгилар бўлган тақдирда зудлик билан тез тиббий ёрдамни чақиринг!

Ўзингиз жабрланган бўлсангиз-чи?

Ўзидан ўзи ўтиб кетишига умид қилиш - энг кенг тарқалган хато.

Жароҳат олганда жароҳат ҳолати, умумий ҳолат, ҳаракат қилиш имконини тўғри баҳолаш муҳим. Мустақил ҳаракатланиш имкони бўлмаган тақдирда махсус хизматлар (ФВВ, тез тиббий ёрдам) телефонларидан фойдаланинг.

Атрофдагилардан ёрдам сўрашга уялманг!

Назорат саволлари

1. Анестезиклар учун аллергия текширувларга кўрсатмалар қандай?
2. Аллергия синонга стоматология материалларига курсатмаларини санаб беринг
3. Аллергия синовларини курсатиб утинг
4. Тери синовларининг турларини санаб беринг
5. Аутоиммун зардоб терисини синаш қандай амалга оширилади ?
6. Стоматитлар ўз навбатида, қандай турларга бўлинади?
7. Квинке шиши
8. Этиология ва патогенез нуқтаи назаридан аллергия стоматитга қайси ҳолатлар киради?
9. Енгил аллергия стоматитнинг биринчи аломатлари қандай?
10. Баъзи дориларни қабул қилиш пайтида аллергия стоматит бошласа, бемор нимадан шикоят килади?

Стоматологик касалликларда учрайдиган шошилиш ҳолатларида тез тиббий ёрдам кўрсатиш

Ишдан мақсад: стоматологияда фавқулодда тингловчиларидан

вазиятларнинг олдиниш ургатиш ва ёрдам кўрсатиш

Масаланинг қўйилиши: Тингловчилар гуруҳларида топшириқни ечишади
(Ҳар бир мавзу бўйича топшириқлар кейинги бўлимда келтирилган).

Ишни бажариш учун намуна:

Шокнинг сабаблари

Шок организмнинг ҳолатидан юзага келиши мумкин. Ушбу ҳолат қон айланиши вақтида, қон айналиниши қисқаради ва юрак қон-томир касалликлари (инфаркт ёки юрак касалликлари), кўп қон йўқотилганда (кучли қон кетиши), қон захарланиши ёки аллергия касалликлар вақтида юзага келиши мумкин.

Шок қўйидаги таснифларга эга: кардиоген шок (юрак-қон томир касалликлари муаммолари билан боғлиқ), гиповолем шок (қоннинг ўта пастлиги), анафилактик шок (аллергия реакциялари юзага келганда), септик шок (инфекциялар тушганда), нейроген шок (асаб тизимларининг нотўғри фаолияти).

Шок ҳолатида беморнинг аҳволи ёмонлашади ва бундай ҳолатда биринчи реанимация ҳолатлари амалга оширилиши лозим.

Шок ўта ҳаётий ҳавфли ҳолат ҳисобланиб, тиббий даволаш жараёнларини тезроқ амалга оширилишини талаб қилади. Ушбу тез ёрдам иложи борича тезроқ кўрсатилиши керак.

Белгилари

Шок белгилари ўз ичига кўркув, ўта қаттиқ ҳаяжонланиш, лабларнинг кўкариши, тирноқларнинг қорайиши ёки кўкариши, кўкракдаги оғриқлар, дезориентлар, совуқ нам тери ва сийдик чиқишининг қисқариши, бош айланиши, артериал босимининг пастлиги, ўта кўп даражада терининг ажралиб чиқиши, юракнинг тез уриши, тез-тез нафас олиш, хотиранинг йўқолиши ва кучсизлик ҳисобланади.

Сиз нима қила оласиз

Шок даврида биринчи ёрдам кўрсатиш

Шок ҳолатига тушган беморнинг нафас йўллари текшириб кўриш ва зарурият тўғилганда уларга сунъий нафас бериш зарур ҳисобланади. Агар бемор ҳушида бўлса, унинг бошида ҳеч қандай жароҳат бўлмаса, уни орқа елкаси билан ётқизиб оёғини 30 см баландликда сақлашингиз керак бўлади. Бошини ҳеч қачон кўтариш керак эмас. Агар бемор жароҳатланган бўлса, бундай ҳолатда бемор оёғини кўтариш унда кучли оғриқни келтириб чиқаради. Агар бемор қовурғасидан қаттиқ жароҳат олган бўлса, бундай ҳолатда уни қандай ҳолатда учратган бўлсангиз, шундай ҳолатда биринчи ёрдам кўрсатишингиз керак бўлди.

Инсон иссиқда сақланиши керак бўлди, сиқиб турувчи кийимларни ечинг, беморга истеъмол қилиш ва ичиш учун ҳеч нарса берманг. Агар бемор қайтарса, уни бошини ён томонга ўгилинг (фақатгина орқа мия жароҳатланмаганига ишонч ҳосил қилган бўлсангиз). Агар мияда жароҳат бор,- дея тахмин қилсангиз, ёки қандайдир шубҳангиз бўлса, бўйин ва орқа елкасини тўғирлаган ҳолда ағдаришингиз керак бўлди. Тезда тез ёрдам машинасини чақириб, ҳаётий фаолият кўрсаткичлари асосида назоратни давом эттиринг (ҳарорати, пульс, нафас олиш тезлиги, артериал босим ва бошқалар).

Профилактик чора тадбирлар

Шок ҳолати бўйича огоҳлантириш ишлари бошқа ҳолатларга нисабатан осонроқ ҳисобланади. Тез ва ўз вақтида даволаш шокнинг оғир шаклини ривожлантириш таҳликасини пасайтириш муҳим ҳисобланади.

Биринчи ёрдам кўрсатишдаги 5 хато

Шифокор кўригига қадар биринчи тиббий ёрдам кўрсатиш — бу жабрланувчининг ҳаёти ва соғлиғини сақлаш ҳамда тиклашга йўналтирилган чора-тадбирлар комплекси. Бундай биринчи ёрдам жабрланувчи ўзини ёмон ҳис қила бошлаганида унинг ёнида бўлган кишилар томонидан кўрсатилади. "Лайфхакер" М.Сеченов номли "МГМУ" клиник марказининг фожиалар травматологияси, ортопедия ва жарроҳлиги кафедраси мудири Алексей Личагин берган маълумотларга асосланиб, шифокор келгунига қадар кўрсатиладиган биринчи ёрдам ҳақидаги маълумотлар билан бўлишди.

1. Жгутни зарурат бўлса-бўлмаса боғлаш

Таом тайёрлаш, қайчи билан ишлаш, томорқа ишлари — жароҳат олиш учун сабаблар талайгина, бироқ ҳар қандай ҳолатда ҳам жгут боғлашга шошиш керак эмас. Уни фақат артериал қон оқими кузатилгандагина боғлашади. Бунда қон ранги алвон қизил рангда бўлади. Тўқ рангдаги қон венадан чиқаётган бўлади, бунда қонни бандаж билан тўхтатиш керак.

2. Бурундан қон кетганда бошни орқага қилиш

Бурун ҳаддан ташқари исиш ҳамда меъёрдан ўтувчи жисмоний фаоллик натижасида қонаши мумкин. Бундай ҳолатларда асло бошни орқага қила

кўрманг. Жабрланувчини ўтказиб, унинг бошини бироз пастга қаратинг ва йиғилиб қолган қоннинг оқишига имкон беринг. Шундан сўнг буруннинг юқори қисмини 10 дақиқага сиқиб туриш керак.

Агар бу ёрдам бермаса, бурун тешигига 15 дақиқага дока ёки пахтали тампон жойлаш ва буруннинг устидан муз қўйиш керак. Агар бу усул ҳам ёрдам бермаса, яқин орадаги тиббиёт муассасасига йўл олиш керак бўлади.

3. Термик ёки қуёшдан куйишда қатик суриш

Зиён етган терига плёнка ҳосил қилувчи моддаларни сурманг. Қатик, сметана, ёғ, тиш пастаси, картошка ва асал шулар жумласидандир. Куйиш ҳолатларида жабрланган жойни илк сониялардан оқ совуқ сувга қўйиш керак. Дорихонадан сотиб олинган махсус куйиш препаратини қўллаш - энг мақбул йўл.

4. Суяк чиқиб кетишини мустақил тўғирлашга уриниш

Суяк чиқиб кетишини зарур кўникма ва оғриқсизлантириш муолажаларисиз тўғирлашга ҳаракат қилманг — бундай уринишлар фақат жароҳатнинг ёмонлашишига ва оғриқнинг кучайишига олиб келди. Суяк чиқиб кетишини тўғирлаш учун шифокорга мурожаат қилинг, бугунга келиб ҳатто энг оғир ҳолатларни ҳам "ёпик" оғриқсиз операция орқали тузатилмоқда.

Суяк чиқиб кетиши ва синишида тананинг ўша қисмини иммобилизация қилиш, яъни шифокор келгунга қадар жароҳат етган жойнинг ҳаракатсизлигини таъминлаш керак. Жабрланувчини шифохонага етказиш керак бўлса, жароҳат етган жойга қўл остидаги воситалардан шина қилиш мумкин. Жароҳат етган жой ҳаракатсиз ҳолатда қолиши керак.

Суяк чиққан ё чиқмаганини қандай аниқлаш мумкин? Буни тиббий маълумотсиз ҳам аниқлаш мумкин. Жароҳат етган жойда бўғинлар деформацияси кузатилади, чунки суяк чиқиб кетиши натижасида нафақат тана қисмининг ўлчамлари, балки шакли ҳам ўзгаради. Шу билан бирга, ўша жой шишади. Жабрланувчи кучли оғриқ сабаб ҳам уни аниқлаши мумкин.

5. Иссиқлик зарби хавфини етарлича баҳоламаслик

Иссиқлик (жумладан, қуёш) зарби хавфига кўпинча етарлича эътибор берилмайди. У энг ёмон ҳолатларда хушни йўқотиш ва комага олиб келиши мумкин.

Иссиқлик уриши белгилари:

- чакка соҳасида пульсацияни сезиш;
- терининг, айниқса юзнинг қизариши;
- пульс частотасининг дақиқасига 100 ва ундан кўп марта уриши;
- уйқу келиши;
- бош айланиши;
- кўнгил айнаши;
- кулоқларда жаранг туриши;
- қайт қилиш.

Иссиқлик зарби хавфига дуч келган бўлсангиз, имкон пайдо бўлиши биланок қуёшли жойни тарк этиб, соя-салқин жойга ўтиш керак. Жабрланувчи горизонтал ҳолатда ва оёқлар кўтарилган бўлиши лозим. Кийимни ечиш ва имкон қадар тана бўйлаб ҳаво ҳаракатини таъминлаш керак. Шундан сўнг териға музлатувчи компресслар қўйиш, беморға совуқ сув бериш керак. Оғир ҳолатларда иссиқ уриши натижасида беморда безгак, хушни йўқотиш, галлюцинациялар кузатилиши мумкин. Бундай белгилар бўлган тақдирда зудлик билан тез тиббий ёрдамни чақиринг!

Ўзингиз жабрланган бўлсангиз-чи?

Ўзидан ўзи ўтиб кетишиға умид қилиш - энг кенг тарқалган хато.

Жароҳат олганда жароҳат ҳолати, умумий ҳолат, ҳаракат қилиш имконини тўғри баҳолаш муҳим. Мустақил ҳаракатланиш имкони бўлмаган тақдирда махсус хизматлар (ФВВ, тез тиббий ёрдам) телефонларидан фойдаланинг.

Атрофдагилардан ёрдам сўрашға уялманг!

Назорат саволлари

1. Анестезиклар учун аллергик текширувларға кўрсатмалар қандай?
2. Аллергик синовға стоматология материалларига курсатмаларини санаб беринг
3. Аллергия синовларини курсатиб утинг
4. Тери синовларининг турларини санаб беринг

5. Аутоиммун зардоб терисини синаш қандай амалга оширилади ?
6. Стоматитлар ўз навбатида, қандай турларга бўлинади?
7. Квинке шиши
8. Этиология ва патогенез нуқтаи назаридан аллергик стоматитга қайси холатлар киради?
9. Енгил аллергик стоматитнинг биринчи аломатлари қандай?
- 10.Баъзи дориларни қабул қилиш пайтида аллергик стоматит бошласа, бемор нимадан шикоят қилади?

АДАБИЁТ

1. Herbert T. Shillingburg, David A. Sather Jr., Edwin L. Wilson Jr., Joseph R. Cain, Donald L. Mitchell, Luis J. Blanco, James C.Kessler. США, 2011
2. David A. Mitchell Anastasios N. Kanatas An An Introduction to Oral and Maxillo 2015, Стр 209-226.
3. Pediatric dentistry- Richard Welbury, Monty Duggal. С. 457-468.
4. Dentistry of child and adolescent Ralph McDonald, Jeffry A. Dean, С.453-460
5. Арипов М. Интернет ва электрон почта асослари.- Т.; 2000. – 218 б.
6. Баркалов С.А. Системный анализ и принятие решений.– Воронеж: НПЦ ВГУ,2010. 662с.
7. DUET-Development of Uzbekistan English Teachers*- 2-том. CD ва DVD материаллари, Т., 2008.
8. 5. William R. Proffit, Henry W. Fields, David M. Sarver.Contemporary orthodontics (fifth edition). 2012,USA
9. 6. Pediatric dentistry- Richard Welbury, Monty Duggal. 2012.,С. 457-468, 37-45
- 10.7.Dentistry of child and adolescent Ralph McDonald, Jeffry A. Dean, 2014.,David A.MitchellAn Introduction to Oral and Maxillofacial Surgery,second edition (2015).

- 11.8. David A. Mitchell. Anastasios N. Kanatas An An Introduction to Oral and Maxillo 2015.
12. Исмаилов А.А, Жалалов Ж.Ж, Сагтаров Т.К, Ибрагимходжаев И.И. Инглиз тили амалий курсидан ўқув-услубий мажмуа. Basic User/ Breakthrough Level A1/-Т.: 2011. – 182 б.
13. Ишмухамедов Р., Абдуқодиров А., Пардаев А. Таълимда инновацион технологиялар (таълим муассасалари педагог-ўқитувчилари учун амалий тавсиялар). – Т.: “Истеъдод” жамғармаси, 2008. – 180 б.
14. Ишмухамедов Р., Абдуқодиров А., Пардаев А. Тарбияда инновацион технологиялар (таълим муассасалари педагог-ўқитувчилари учун амалий тавсиялар). – Т.: “Истеъдод” жамғармаси, 2009. – 160 б.
15. Голиш Л.В., Файзуллаева Д.М. Педагогик технологияларни лойиҳалаштириш ва режалаштириш: Ўқув услубий қўлланма/ Таълимда инновацион технология серияси. – Т.: 2010.- 149 б.,
16. Л.В.Голиш, Б. Ходиев Мустақил ўқув фаолиятини ташкил этиш усул ва воситалари (биринчи босқич тингловчиларига ёрдам тариқасида): Ўқув-услубий қўлланма – Т.: ТДИУ, 2010. – 97 б.

IV. АМАЛИЙ МАШҒУЛОТ МАТЕРИАЛЛАРИ

1-Амалий машғулот: Стоматологик касалликларда урчайдиган шошилич холатлар профилактикаси

Стоматологик касалликларда урчайдиган шошилич холатлар профилактикаси максоди -тингловчиларни Стоматологик касалликларда урчайдиган шошилич холатлар профилактикасини усулларини ўргатишдан иборат

Квинке шиши. Касаллик коккистан ёки секин – аста бошланиши мумкин. Юзнинг турли қисмларида, оғиз бушлиги шиллик кавати ва тананинг бирор қисмида чегараланган шиш пайдо бўлади. Шишни коплаб турувчи тери ёки шиллик парданинг ранги узгармайди. Купинча Квинке шиши пастки лабда, куз ковогида, тилда, лунжда ва халкумда кузатилади. Тил ва халкумнинг шиши асфиксияни келтириб чиқариши мумкин, бу эса ҳаёт учун жуда хавфли. Даволаш учун организмга аллергенни киритиш тухтатилади, антигистамин ва кортикостероидлар юборилади .

ОҒИЗ БЎШЛИҒИ ШИЛЛИҚ ПАРДАСИНИНГ ЭКЗОГЕН ИНТОКСИКАЦИЯЛАРДАГИ ЎЗГАРИШЛАРИ

Оғиз бўшлиғи шиллик пардасига ёқимсиз факторларнинг таъсир қилиши оқибатида келиб чиқади. Кўпинча бу факторлар инсоннинг профессионал машғулоти билан боғлиқ бўлади. Юқори концентрацияга ега бўлмаган кимёвий моддаларни узоқ муддат мобайнида организмга қилган таъсири сурункали интоксикацияга олиб келади. Сурункали интоксикациянинг ривожланишида оғир металллар алоҳида ўрин тутади. Қўрғошин, симоб, висмут ва бошқа металллар билан ишлайдиган инсонларда вақт ўтиши билан сурункали интоксикация келиб чиқиши мумкин.

Ҳар бир металл оғиз бўшлиғида ўзига ҳос клиник кўриниш ҳосил қилади. Аллергик стоматит катталар ва ёш беморларнинг ҳаёт сифатини сезиларли даражада пасайтиради, чунки ҳатто одатий овқатланиш ва ушбу касаллик билан гаплашиш ҳам қаттиқ оғриқ билан кечиши мумкин. Баъзида касаллик оғиз шикастланишлари ёки гигиена фонида юзага келади. Аммо кўпинча стоматит гиёҳвандлик, контакт ёки микробларга қарши аллергия шаклидир ёки терининг, аутоиммун ва бошқа касалликларнинг намоён бўлиши мумкин.

СТОМАТИТНИНГ ТУРЛАРИ

Мутахассислар касалликнинг табиати ва унинг клиник кўринишига қараб катарал, катарал-геморрагик, шунингдек буллёзли, ерозив, ярали-некротик ва аллергик стоматитни ажратадилар. Стоматитлар ўз навбатида, қуйидаги турларга бўлинади:

катарал;

катарал-геморрагик;

ярали некротик;

эрозив.

Этиология ва патогенез нуқтаи назаридан аллергик стоматитга дори, контакт (шу жумладан протез), токсик-аллергик, отоиммун дерматостоматит, сурункали такрорий афтоз киради.

Реакция ривожланиш тезлигига қараб, шифокорлар аллергик стоматитнинг тез ва кечиктирилган турларини ажратадилар. Биринчи ҳолда, Квинкенинг кечиктирилган тури билан у ёки бу стимулга реакция, қоида тариқасида, аллергия билан алоқа қилгандан бир неча кун ўтгач ўзини намоён қилади.

Камдан кам ҳолларда аллергик стоматит тиш протезларини кийиш пайтида ривожланади. Баъзида реакция уларни кийиб юрган 5-10 йилдан кейин ҳам, узоқ асемптоматик даврдан кейин ҳам содир бўлади.

Касалликнинг номи шуни англатадики, организмнинг салбий реакцияси турли хил аллергенлар билан алоқа қилгандан кейин ривожланади. Кўпинча аллергик стоматит ўсимлик Polenаси ёки моғор споралари билан алоқа қилгандан кейин ўзини намоён қилади. Касаллик фонда ҳам ўзини намоён қилиши мумкин:

паст сифатли материаллардан коронкалар, пломбаларнинг, протезларнинг ўрнатилиши;

баъзи турдаги озиқ-овқатларни истеъмол қилиш (айниқса болаларда);

иммунитетнинг пасайиши;

антибактериал дорилар ёки сулфаниламидлар билан даволаш курси;

ривожланган кариес;

қон кетиши;

оғиз бўшлиғининг яллиғланиши;

оғиз бўшлиғида патоген микроорганизмларнинг кўпайиши.

Баъзида аллергик стоматит ўзини Лайме касаллиги, тизимли қизил югурук, афтоз стоматит, геморрагик диатез ва Стивенс-Жонсон синдромининг асоратлари сифатида намоён қилади.

АЛОМАТЛАР

Касаллик умумий ва маҳаллий аломатлар билан тавсифланади. Енгил аллергик стоматитнинг биринчи аломатлари:

-гигиена процедуралари ва овқатланиш пайтида оғиз бўшлиғида озгина ноқулайлик;

-тўқималарнинг яллиғланиши ва шишиши;

-шиллик қаватнинг таъсирланган жойларининг қизариши ва қичиши;

-ортикча туприк.

Агар баъзи дориларни қабул қилиш пайтида аллергик стоматит бошласа, бемор суюқлик билан тўлдирилган оғриқли пуфакчалардан шикоят қилади. Шиллик қаватнинг қизариш, шиллик қаватдаги пуфакчалар, шунингдек қон кетиш эрозияси ва яралар билан кечади.

Тегишли даволашсиз аллергик стоматит жуда тез ривожланади: беморнинг тана ҳарорати кўтарилиб, терида, кўзнинг шиллик пардаларида ва жинсий аъзоларда пуфакчалар ва пуфакчалар пайдо бўлади.

Агар касаллик Лайме касаллиги билан қўзғатилган бўлса, чегараси бўлган қизил доғлар пайдо бўлади тананинг турли қисмлари, жуда оғриқли. Баъзида беморлар оғриётган оғриқлар ҳақида шикоят қиладилар.

Масаланинг қўйилиши:

“Айлана стол” усулини қўлланилиши

Иш учун муҳим:

1. Алоҳида варақларга ёзилган савол ва вазиятни масалалар тўплами.
2. Гуруҳдаги тингловчилар сонига кўра ташлаш учун сонлар.
3. Тоза варақ, ручка.

Иш йўллари

1. Барча гуруҳдаги тингловчилар 3 та гуруҳчага бўлинади.
2. Ҳар бир гуруҳга алоҳида столча бўлинади, тоза қоғоз ва ручка тайёрлайди.
3. Вараққа сана, гуруҳ номери, факультети, Ф.И. ёзилади.
4. Ҳар бир гуруҳдаги бир қатнашувчи конвертдан саволларни олади. Вазифа қийинлигини даражаси барча гуруҳлар учун бир хил.
5. Тингловчилар варақга вазифани ёзади.
6. Бу варақ айлантирилади.
7. Ҳар бир тингловчи ўзини жавоб вариантини ёзади ва варақни бошқа тингловчига беради.
8. Тингловчи жавоби учун 3мин берилади.
9. Иш вақтини ўқитувчи белгилайди.
10. Барча қанташчилар натижани муҳокама қилади ва тўғри жавоб танланиб унга максимал баҳо қўйилади.
11. Муҳокама 15 минут.
12. Тингловчилар машғулот теоритик қисмидан рейтингга балл олади.
13. Тингловчи олган баҳолар кундалик машғулотга қўйилади.
14. Журнални пастки эркин қисмига гуруҳ сардори қўл қўяди.
15. Тингловчи ишларини ўқтувчи сақлаб қўяди.

Иш ўйини ўтказиш учун комплекс саволлар:

Биринчи топшириққа эталон жавоб: Педагогик техника - ўқитувчи фаолиятининг ботиний мазмунини ҳамда зоҳирий ифодасининг гармоник бирлигидан иборатдир. Педагог маҳоратининг маънавий маданияти ҳамда педагогик жиҳатдан мақсадга мувофиқ бўлган зоҳирий ифодаси синтезидан иборат.

Шундай қилиб техника - усуллар ўқув-услубий мажмуасидир/ Унинг воситалари эса - нутқ ва мулоқот воситаларидир. “Педагогик техника” тушунчаси ўз ичига 2 гуруҳ таркибий элементларни олади:

1. Ўқитувчининг **одоб-ахлоқий кўникмалари** билан боғлиқ бўлган элементар: ўз жисмини (мимика, пантомимика) бошқара билиш; ҳис-туйғу, ҳаяжон, таъбини бошқара билиш (ортиқча руҳий зўриқишлардан осонлик билан халос бўла олиш, ижобий муҳитни тўғрича билиш); диққат қила билиш, кузатувчанлик, тасаввурнинг кенглиги; нутқ техникаси (нафас, овозни бошқариш, диксия, нутқ тезлиги (темпи)).

2. **Шахс ва жамоага таъсир кўрсата билиш техникаси** таълим-тарбиянинг технологик томони билан боғлиқ бўлиб, буларда: дидактик,

ташкилий, ижодийлик, муомала кўникмалари; талаб қила билиш, педагогик мулоқотни бошқара билиш, жамоатчилик ижодий фаолиятини ташкил эта билиш ва бошқалар киради.

Иккинчи топшириққа эталон жавоб: Педагогик маҳоратнинг ошиши ўқитувчининг техникаси ривожланишига боғлиқдир. Унинг техникаси эса, педагогик маҳоратни эгаллаш жараёнида ривожлана боради.

Учинчи топшириққа эталон жавоб: Педагогик техника – мустақил машқ қилиш, таълим олиш, педагогика тараққиётини кузатиб бориш, ўтмиш тажрибасини ўзлаштириш жараёнида ҳамда таълимнинг етти тури ҳажмида эгалланади.

Тавсия этилган адабиётларни синчиклаб ўрганиб, педагогик техника тушунчаси ва унинг тузилиши, педагогик маҳорат ва техниканинг бири-бирига муносабати, педагогик техникани эгаллаш йўллари куйидаги топшириқлар асосида бажаринг.

Назорат саволлари:

1. Оғиз бўшлиғида Синдром Квинкени клиник кечиши
2. Квинке эпидемиологияси
3. Квинкесини клиник хусусиятлари
4. Киёсий ташхис утказинг.
5. Синдром квинкеси ни даволаш режасини тузинг.
6. Квинкеси ни профилактикаси
7. Профилактиканинг қайси тури малакали гигиенага киради?

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Стоматологияда қўлланилувчи дори воситалари. Ризаев Ж.А. – Т.: “Voris-nashriyot”, 2012
2. Болалар оғиз бўшлиғи шиллиқ қавати касалликлари атласи - Муртазаев С.С., Махсумова С.С., Абдуазимова Л.А., Ишанова М.К. Т.: “Тафаккур - бўстони” нашриёти, 2019
3. Факультетская детская терапевтическая стоматология. Даминова Ш.Б., Халилов И.Х., Мирсалихова Ф.Л., Махсумова С.С., Муртазаев С.С. –Т.: “Тафаккур бўстони” нашриёти, 2015

2-Амалий машғулот:

Стоматологик касалликларда урчайдиган шошилиш холатларда тез тиббий ёрдам курсатиш

Модулин мақсад Тингловчиларни Стоматологик касалликларда урчайдиган шошилиш холатларда тез тиббий ёрдам курсатиш билан таништириш ва даволаш усуллари ургатиш

"Аллергик стоматит" ташхисини тиш шифокори оғиз бўшлиғини текшириш ва фон касалликлари бўйича беморни сўроқ қилиш, дори-дармонларни қабул қилиш асосида белгилайди. Тиш шифокори касалликнинг клиник кўринишини аниқлаб беради. Касалликнинг клиник

кўринишини аниқлаштириш учун мутахассис беморни қон ва сийдикни комплекс текширувига, иммун тизимининг ҳолатини баҳолаш учун иммунограммага йўналтиради. Агар керак бўлса, шифокор беморни куйидаги текширувларга юборади:

- тупурикнинг кислоталик даражаси ва таркибини аниқлаш;
- тупурик таркибидаги ферментларнинг фаоллигини аниқлаш;
- лейкопеник тест;
- протезларни олиб ташлаш ва кейинчалик ўрнатиш билан провокацион тестлар.

Аллергик стоматит ташхисига комплекс ёндашув салбий реакциянинг сабабини тезда аниқлашга, уни йўқ қилишга ва самарали даволанишни бошлашга имкон беради. Катталардаги аллергия стоматитни даволаш Агар тиш шифокори ташхисни тасдиқласа, у биринчи навбатда комплекс терапияни буюради. Бу нафақат касалликнинг ташқи оғриқли кўринишини йўқ қилиш, балки гиёҳванд моддаларни даволашни сошлаш, беморнинг турмуш тарзини ўзгартириш ва агар керак бўлса, тирнаш хусусияти пайдо бўлган дориларни бекор қилиш муҳимдир.

Халқ табобати касалликларни даволашда ажойиб ёрдамчи воситадир, аммо фақат ўсимликлардан тайёрланган дамламалардан фойдаланиш касалликдан тўлиқ халос бўлмайди. Асосий нарса аллергия сабабини аниқлаш ва уни имкон қадар тезроқ йўқ қилишдир.

Стоматитни даволашнинг асосий йўналишлари:

- аллергенларни аниқлаш ва йўқ қилиш;
- мос ортопедик тузилмаларни танлаш (агар уларга аллергия аниқланса);
- сифатсиз пломба моддаларини алмаштириш;
- юмшоқроқ ва тежамкор дори-дармонларни танлаш;
- антигистаминлар ва антиаллергик препаратларни қабул қилиш;
- маҳаллий антисептиклар ва оғриқ қолдирувчи воситалардан фойдаланиш;
- инфекциянинг танада қон орқали тарқалиш хавфини камайтириш мақсадида шиллик пардаларни чайиш билан дезинфекция қилиш;
- аналгетиклар ва яллиғланишга қарши дориларни қабул қилиш.

Аллергик стоматитни даволаш, албатта, ҳипоаллергенли парҳезни ўз ичига олади. Афгани иложи борича тезроқ соғайиб кетиши учун ва бемор энди оғиз бўшлиғида оғриқли ҳисларни бошдан кечирмаслиги учун даволаниш муддати давомида куйидагилар рациондан чиқарилиши керак:

нордон, аччиқ

ва шўр овқатлар;

цитрус;

қовурилган овқатлар;

қалампир идишлари.

Даволаш муддати давомида юмшоқ овқатлар, масалан, картошка пюреси ёки шўрва истеъмол қилиш тавсия этилади. Зарар кўрган ва шишган шиллик қаватни шикастламаслик керак, шунда яралар иложи борича тезроқ даволанади ва шишган шиллик қават шикастланмайди.

Кўшимча даволаш

Тиш шифокори ва аллергист буюрганидек, бемор кўшимча даволаш сифатида турли хил ўсимлик дамламалари ва даволовчи мойлардан фойдаланиши мумкин. Энг самарали рецептлар:

Алое шарбати. Ўсимликнинг шарбати яллиғланишни мукамал даражада енгиллаштиради, ошқозон яраси ва яраларни даволайди. Оғзингизни чайиш учун янги шарбатдан фойдаланиш мумкин ёки сиз тозаланган баргнинг гўштини чайнашингиз мумкин.

Денгиз пўстлоғи ёғи. Ушбу мой ҳар қандай стоматитни, шу жумладан аллергикни даволаши мумкин. Ёғни ўзингиз тайёрлашингиз ёки дорихонада сотиб олишингиз мумкин. Даволашни тўлдириш учун таъсирланган тўқималарни кунига бир неча марта мойлаш кифоя. Денгиз пўстлоғи яраларни даволайди, шиллиқ пардаларни юмшатади ва яллиғланишни камайтиради.

Прополис. Ушбу асаларичилик маҳсулоти яллиғланишни мукамал даражада йўқ қилади ва ошқозон яраси ва яраларни даволайди, шунингдек шиллиқ пардаларни зарарсизлантиради. Стоматитни даволаш учун дорихона прополис дамламасини 1:10 нисбатда сувда суюлтириш ва у билан оғзингизни ювиш кифоя.

Мойчечак инфузиони мукамал яллиғланишга қарши ва яраларни даволаш хусусиятларига эга. Оғиз бўшлиғини даволаш учун 2 ош қошиқ гулни термосга қуйиб, унга 1 литр қайноқ сув қуйиб, уни 45 дақиқа давомида пишириш кифоя. Филтрланган инфузионни кунига 3-4 марта оғзингизни ювиш тавсия етилади. Мойчечак ўрнига сиз адасай ёки календула инфүзёнуну фойдаланишингиз мумкин, шунингдек, ҳар бир ўсимликдан бир чой қошиқ олиб аралаш коллекциясини тайёрлашингиз мумкин.

БОЛАЛАРДА АЛЕРГИК СТОМАТИТ

Болаларда бу касаллик катталарникига қараганда тез-тез учрайди ва шу билан бирга заиф ва мўрт боланинг танаси стимулларга нисбатан кескинроқ таъсир кўрсатади. Бола инжиқ бўлишни бошлайди, оғзидаги оғриқдан шикоят қилади ва, албатта, стоматологга боришдан кўрқади.

Ҳеч қандай ҳолатда ота-оналар анъанавий даволаниш усулларида умидвор бўлиб, болалик касалликларини авж олишига йўл қўймасликлари керак. Агар чақалоқ аниқ аллергик стоматитдан азоб чекаётган бўлса, алержен билан алоқа давом етар екан, уни малҳам ва чайиш 100% даволамайди. Нозик нозик шиллиқ пардалар осонгина ёрилиб, қон оқади ва патоген микроорганизмлар тезда яраларга кириб боради.

Аллергик стоматитнинг олдини олиш

Афсуски, беморлар ҳар доим ҳам стоматитнинг аллергик шаклланишини олдини олишга қодир емаслар. Оғиз бўшлиғининг бегона моддага реакцияси қандай бўлишини тахмин қилиш мумкин емас. Агар иммунитет реакциясидан шубҳа қилинган бўлса, тиш шифокори беморни аллергистга юбориши мумкин.

Аллергик стоматитнинг олдини олишнинг асосий чоралари стоматологга ўз вақтида мурожаат қилиш ва кариесни даволаш, иммунитетни мустаҳкамлаш ва кундалик оғиз гигиенаси учун мос маҳсулотлардан фойдаланиш ҳисобланади. Ўз вақтида аниқлаш билан патология муваффақиятли

даволанади. Агар сизда ёки болангизда аллергик стоматит бор деб гумон қилсангиз, оғиз бўшлиғида оғриқни бошдан кечиринг, шиллиқ қаватида яралар ва афталарни топинг, шифокор билан боғланишни кечиктирманг. СТОМА клиникаларининг тажрибали стоматологлари сизга аллергик стоматит манбасини аниқлашда, касалликнинг нохуш кўринишларидан тезда халос бўлишга ва одатий ҳаётингизга қайтишга ёрдам беради.

Масаланинг қўйилиши:

“Айлана стол” усулини қўлланилиши

Иш учун муҳим:

1. Алоҳида варақларга ёзилган савол ва вазиятни масалалар тўплами.
2. Гуруҳдаги тингловчилар сонига кўра ташлаш учун сонлар.
3. Тоза варақ, ручка.

Иш йўллари

1. Барча гуруҳдаги тингловчилар 3 та гуруҳчага бўлинади.
2. Ҳар бир гуруҳга алоҳида столча бўлинади, тоза қоғоз ва ручка тайёрлайди.
3. Вараққа сана, гуруҳ номери, факультети, Ф.И. ёзилади.
4. Ҳар бир гуруҳдаги бир қатнашувчи конвертдан саволларни олади. Вазифа қийинлигини даражаси барча гуруҳлар учун бир хил.
5. Тингловчилар варақга вазифани ёзади.
6. Бу варақ айлантирилади.
7. Ҳар бир тингловчи ўзини жавоб вариантини ёзади ва варақни бошқа тингловчига беради.
8. Тингловчи давоби учун 3 берилади.
9. Иш вақтини ўқитувчи белгилайди.
10. Барча қанташчилар натижани муҳокама қилади ва тўғри жавоб танланиб унга максимал баҳо қўйилади.
11. Муҳокама 15 минут.
12. Тингловчилар машғулот теоритик қисмидан рейтингга балл олади.
13. Тингловчи олган баҳолар кундалик машғулотга қўйилади.
14. Журнални пастки эркин қисмига гуруҳ сардори қўл қўяди.
15. Тингловчи ишларини ўқтувчи сақлаб қўяди.

Иш ўйини ўтказиш учун комплекс саволлар:

1. Жағ суяк структураларини қандай турлари бор?
2. Оғиз бўшлиғи шиллиқ қаватининг ҳолати қандай баҳоланади?
3. Қандай хирургик усуллар билан беморларни дентал имплантация тайёрланади ва кетма-кетлиги?
4. Пластинкали имплантацияни қандай турлари бор?
5. Винтли имплантацияни қандай турлари бор?
6. Юқори ва пастки жағ алвеоляр ўсиқ суяк пластинкаси қандай усул ва қандай қўлланиладиган остеопластин материаллар бор?

7. Юқори жағ бўшлиғи тубини кўтариш (синус-лифтинг) операция усуллари ва қўлланиладиган остеопластин материаллар?
8. Пластинкали имплантат қўйиш принциплари ва хусусиятлари?
9. Винтли имплантатларни қўйиш принциплари ва хусусиятлари?

Ишни бажариш учун намуна:

«Қора қутича» усулини қўллаш

Ушбу усул машғулот давомида ҳамкорликда ишлаш ва ҳар бир тингловчининг фаол қатнашишини кўзда тутаяди, ўқитувчи бутун гуруҳ билан ишлайди.

Ҳар бир тингловчи қора қутичадан номаълум препаратнинг қисқа аннотацияси ёзилган карточкани олади. Тингловчилар ўз жавобларини асослаган ҳолда ушбу препаратни аниқлаши керак.

Тингловчига жавоб бериш учун 3 дақиқа берилади. Сўнгра жавоблар муҳокама қилинади, препаратнинг фармакодинамика ва фармакокинетикаси тўлдирилади. Усулнинг охирида ўқитувчи берилган жавобларни муҳокама қилади ва тингловчиларнинг фаоллигини аниқлайди.

Ушбу усул тингловчи нутқи, фикрлаш қобилиятини ривожлантиради ва тингловчида мустақил фикрлаш, мулоҳаза юритишни шакллантиради.

«Ўргимчакни» усулини қўллаш

1. Тингловчиларга ўтган дарслардан саволлар тайёрлаш учун вақт берилади.
2. Иштирокчилар доира бўлиб ўтиришади.
3. Иштирокчиларнинг бирига ип билан боғланган коптокча берилади, у хоҳлаган тингловчига ўзи олдиндан тайёрлаган саволни (жавобни ўзи билиши шарт) бериб, коптокчани топширади.
4. Коптокчани олган тингловчи саволга жавоб беради (савол берган иштирокчи жавобни шарҳлаб туради) ва саволни бошқа иштирокчига беради. Бу мусобака ҳамма иштирокчилар “ўргимчакни”га ўралгунча давом этади.
5. Ҳамма тингловчилар савол бериб бўлгач, охирига тингловчи қўлидаги коптокчани биринчи савол берган иштирокчига қайтаради ва унга савол беради ва х.к., бу ҳол чигал ечилгунга қадар давом этади.

Эслатма: тингловчилардан ҳар бир жавобга эътиборли бўлиш талаб қилинади, чунки олдиндан қайси тингловчига коптокча берилиши номаълум.

Назорат саволлари:

1. Аллергик стоматитни қандай касалликларга мансуб
2. Аллергик стоматитни учун қандай узгаришлар характерли
3. Аллергик стоматитни билан купрок кимлар зарарланади
4. Аллергик стоматитни даволаш

Фойдаланилган адабиётлар:

1. David A. Mitchell, Anastasios N. Kanatas. An Introduction to Oral and Maxillo 2015, Стр 209-226.

2. Herbert T. Shillingburg, David A. Sather Jr., Edwin L. Wilson Jr., Joseph R. Cain, Donald L. Mitchell, Luis J. Blanco, James C. Kessler. США, 2011

V. КЕЙСЛАР БАНКИ

<i>№1 мавзу, минут</i>	Ўрганувчилар сони: 10 та одамдан
<i>Мавзу</i>	Оғиз бўшлиғи шиллиқ қавати касалликлари. Диагностикаси, дифференциал диагностикаси. Терапевтик ва хирургик даволаш усуллари.
<i>Амалий машғулот режаси</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Кейсга кириш 2. Блиц - саволлар орқали билимларни актуллаштириш 3. Энг яхши стратегияни танлаш ва уни баҳолаш ва муҳокама қилиш 4. Гурпуа билан “Кейс – стади” ни ечиш. 5. Натижаларни намойиш қилиш 6. “Т-схемы” ёрдамида шу муаммоларни муҳокама қилиш 7. Хулоса
Ўқув машғулотини мақсади: тинловчиларни оғиз бўшлиғи шиллиқ қавати касалликларини диагностика қилиш, терапевтик ва жаррохлик усули ёрдамида даволашни ўргатиш.	
Ўқитувчининг вазифалари:	Ўқув фаолиятини натижаси:
<p>Мавзу бўйича билимларни чуқурлаштириш</p> <p>-тингловчиларга ОБШҚ касалликлари этиопатогенези, терапевтик ва хирургик даволаш усули бўйича билимларни мустахкамлаш.</p> <p>-муаммоли вазиятларни анализ қилишни, муаммоларни ечимини топишни ва вазифаларни тушунтира олиш;</p> <p>- муаммоли вазиятда тингловчиларга вазиятни ечимини топишни ўргата олиш.</p> <p>-фандаги нуқтаи назарини тингловчиларга тушунтира олиш</p>	<p>ОБШҚ касалликлари этиопатогенезини характерлаш, классификациялаш, тушунтириш ва таққослаш</p> <p>Касалликни этиологик сабабларини ва ривожланишини ва жаррохлик усуллари ёрдамида даволашни билиши.</p> <p>Муоммоли вазиятни кўрсата ва ечим топа олиши.</p> <p>Анализлар асосида муоммога тўлиқ ечим топа олиши.</p> <p>Охирги хулосани чиқара олиши</p>
<i>Ўқитиш усуллари ва техникаси</i>	“Кейс – стади”, “Блиц-сўроқ”, “муоммоли вазият”, “Т-схема”, “Дискуссия”
<i>Ўқитиш воситалари</i>	Маркерлар, қоғозлар, доска, мел
<i>Ўқитиш шакллари</i>	Индивидуал ва гурпуа билан ишлаш
<i>Ўқитиш шароитлари</i>	Аудиторияни гурпуа учун мослаштириш
<i>Баҳолаш ва мониторинг</i>	кузатиш, блиц-сўроқ, презентация, ўз – ўзигни ва бошқаларни баҳолаш

Машғулотнинг универсал технологик харитаси

<i>Босқичлар, вақт, минут</i>	Фаолият
-------------------------------	---------

	<i>Ўқитувчи</i>	<i>Тингловчи</i>
Тайёрланув босқичи (10 мин)	Кейс материалларини тингловчиларга бериш, материал билан таништириш ва тушунтириш. Вазиятни анализи билан таништиради. Вазиятни анализ қилиш учун тингловчиларга мустақил ишлаши учун топшириқлар беради. Мустақил тайёрланиши учун маслаҳатлар (адабиётларни номини) беради.	Эшитади
I-босқич. Ўқув машғулотига кириш (15 минут)	1.1. мавзу номини, режани, мақсадни, топшириқларни ва кейинги режаланаётган натижаларни айтади 1.2. машғулотдаги иш тартиби ва натижаларни баҳолаш меъзонлари билан таништиради. Тингловчиларга кейс материалларини танишиб чиқиш ва ишлаш учун тарқатади.	Эшитади Танишиб чиқади
II-босқич. Асосий қисм (80 минут)	2.1. муаммо қўйилиши ва вазият танловининг актуаллигини асослайди. Мавзу бўйича тингловчиларнинг билим олишини фаоллаш мақсадида блиц-сўров ўтказади (Илова №1)	Муҳокама қилинади.
	2.2. Индивидуал иш натижаларини: вазият таҳлили вароқларини баҳолайди.	Муҳокама қилинади, индивидуал муаммонинг биргаликда таҳлили ўтказилади, вазиятнинг муҳим жиҳатлари, асосий муаммолар ва уларнинг ҳал этиш йўллари аниқланади, ечим натижалари расмийлаштирилади.
	2.3. Тингловчиларни гуруҳларга ажратади. Кейс таркиби ва вазифаларини эслатади. Гуруҳда ишлаш ва мунозара қоидалари билан таништиради (эслатиб ўтади) (Илова №1).	Гуруҳларга бўлинадилар

	<p>2.4. Топшириқ беради, топшириқнинг тўғри тушунилганини аниқлаштиради. Ўқув фаолиятини мувофиқлаштиради, маслаҳат беради, йўналтиради.</p>	<p>Фаол иштирок этадилар</p>
	<p>2.5. кейс ечими бўйича қилинган ишлар якуни бўйича презентация тайёрлаш, муҳокама. Муҳокама ташкилотчиси: саволлар беради, гап қистиради, назарий материални эслатади.</p>	<p>Муҳокама қилинади, индивидуал муаммонинг биргаликда таҳлили ўтказилади, вазиятнинг муҳим жиҳатлари, асосий муаммолар ва уларнинг ҳал этиш йўллари аниқланади, ечим натижалари расмийлаштирилади.</p>
	<p>2.6. Изоҳ беради, парадонтнинг хирургик даво чоралари таҳлил жараёнида эътибор қаратади, тингловчиларнинг эътиборини “ёндош касалликлар бўлганда парадонт касалликларида қандай маҳаллий хирургик усуллари қўллаш” ҳақидаги муаммога қаратади. Бу муаммони ечиш учун “Т-схема” қўллашни тавсия этади ва 2 та савол беради “парадонт касалликлари этиопатогенезини тушунтиринг”, “хирургик касаллик танлаш асосларини тушунтиради”.(2-илова)</p>	<p>Эшитади. Муаммони ечиш вариантларини тақдим этади. 10-15 мин презентация якунлангач саволлар берилади, оптимал вариант танлайди.</p>
	<p>2.6. тингловчиларнинг презентацияни ўтказди ва натижаларини муҳокама қилади, хулосалайди.</p>	<p>Эшитадилар</p>
<p>Шмашғулот яқунларини ўтказиш, таҳлил ва баҳолаш 10 мин</p>	<p>3.1. ўқув фаолияти натижаларини умумлаштиради, биргаликдаги ҳамда индивидуал баҳоларни эълон қилади. Гуруҳни таҳлил қилади ва баҳолайди, ижобий ва салбий ҳолатларни айтиб ўтади..</p>	<p>Эшитадилар Ўз-ўзини баҳолаш ва ўзаро баҳолаш ўтказишлари мумкин.</p>

	3.2. кейс-стадининг аҳамиятини ва унинг бўлажак мутахассис ривожига таъсирини эътироф этади.	Ўз фикрларини билдирадilar.
--	--	-----------------------------

1 - топшириқ

Группа ишлаши учун эксперт листи

1-группа.

1. ОБШҚ касалликлари этиопатогенетик ривожланиш механизмини тушунтириб беринг.
2. ОБШҚ касалликларида қандай умумий белгилар бор? Уларни тушунтириб беринг.
3. Гингивитларни дифференциал диагностикасини ўтказиш.

“Муоммони вазият” жадвалини тасвирланг

Тур	ОБШҚ этиопатогенези ва дифференциал диагностикаси	Муоммони ечими

2- группа.

1. Белгиланган ташхисни терапевтик даво йўлини танланг ва тушунтириб беринг.
2. Хирургик даво йўлини тушунтириб беринг
3. Хирургик даволаш усули қандай компонентлардан тузулган?

“Муоммоли вазият” жадвалини тасвирланг

Тури	Хирургик даво усулини аниқлаш ва тушунтириш	Муоммони ечими

2 - топшириқ

“Т-схема” жадвалини тасвирланг

ОБШҚ касалликларини этиопатогенетик ривожланиш механизмини тушунтириб беринг.	Терапевтик даво усулини аниқлаш ва тушунтиринг

1-группа

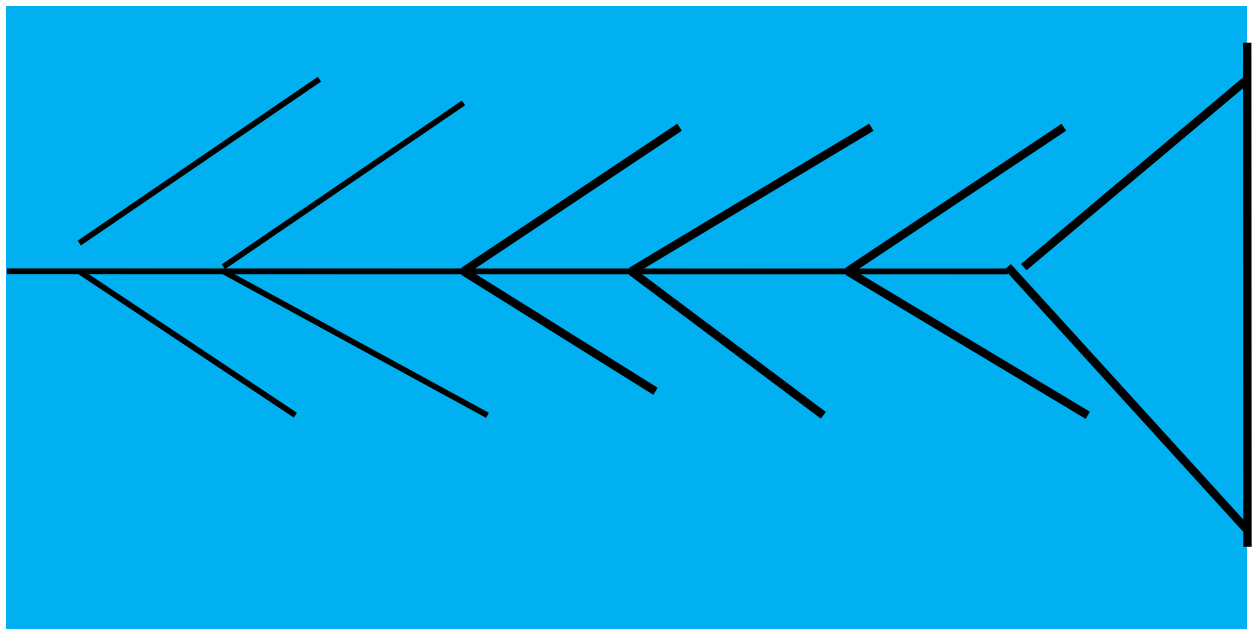
График органайзер - балик скелети.

Бир қатор муоммаларини тасвирлаш ва уни ечиш имқонини беради. Тизимли фикрлаш, тузилмага киритиш ва тахлил қилиш куникмаларини ривожлантиради.

Кадамлар:

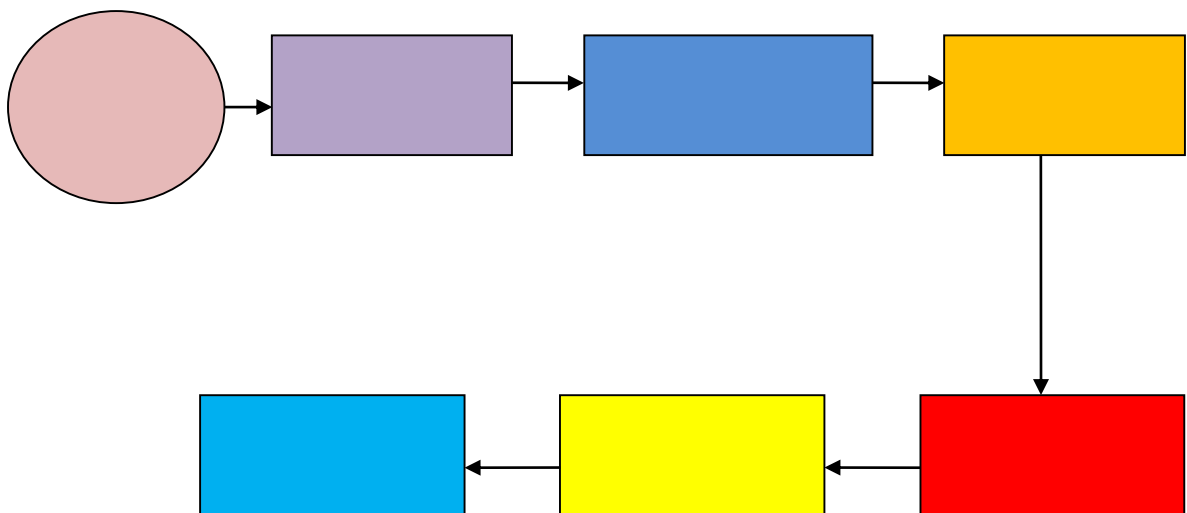
1. Чизмани тузиш қоидаси билан таништирадидлар.
2. Алоҳида гуруҳларда «суягида» кичик муаммони ифодалайди, пастда эса, ушбу кичик муоммолар мавжудлигини тасдиқловчи далиллар ёзади.
3. Кичик гуруҳларга бирлашадидлар, таққослайдидлар, ўзларининг чизмаларини тўлдирадидлар. Умумий чизмага келтирадидлар
4. Иш натижаларни тақдимоти.

ОБШҚ
касалтқлари
этиопатогенези
гингивитдарнинг
диф. диагностика

2-группа

Чизма билан ишлаш «Нимага?» «жарроҳлик усуллари билан даволаш усулини топиш ва асослаш» муаммога жавоб топиш

Кейс- топшириқни баҳолашни бажариш мезони

Группалар рўйхати	Группа активлиги мак. 10 б	Презентаци яни намойишин и яқоллигима к. 30 б	Тўлиқ ва оригинал жавоб мак. 10 б	Ўйғинди мак. 50 б
1				
2				

VI. ГЛОССАРИЙ

Термин	Ўзбек тилидаги шарҳи	Инглиз тилидаги шарҳи
Анафилактик шок	Микробларга қарши юборилган дориларга нисбатан қаршилак	Anafilactic shock
Круп	Круп	croup
Анамнез	Анамнез, касаллик тарихи	Medical history
Оксигенотерапия	Кислородтерапия	Oxygen therapy
Гипертермия	Юқори харорат	Hyperthermia
Гипертензия	Кон босими	рнзуеутышщт
АС	Юрак аортал клапани стенози. Ревматик иситма ва эндокардитнинг асоратига киради	Stenosis of the aortic heart valve. It is a complication of rheumatic fever or endocarditis
Синдром Квинке	Квинке синдроми	angioedema
Гиподинамия	Кам харакатланучи хаёт тарзи. Инсоннинг гипокинезия холати	the complex of violations in activity of an organism which is a gipokineziya consequence; changes cover practically all functional systems (the musculoskeletal device,
Коллапс	Коллапс	Collapse
Эпилепсия	Эпилептик шок	epilepsy
Декомпенсация	Организмнинг стркутуравий	insufficiency or failure of adaptive mechanisms of

	дефектларининг функционал ва органик бузилишларини компенсациялашнинг ишдан чиқиши.	restoration of the functional and structural defects of an organism providing compensation caused by an illness or a condition of violations
Диагноз	Организмни ҳар томонлама тиббий ва биологик текширувидан кейинги унинг соғлиги эки касаллиги ҳақидаги хулоса	the conclusion about a state of health and the nature of an illness of the person on the basis of his comprehensive medical biological inspection; distinguish preliminary, exact, early, final, clinical, complex, differential, etc. Diagnoses
Диарея	сувсизланишга олиб келувчи ич кетиши	Severe diarrhea, which leads to dehydration
Диагностика	Инсонни текширув жараёнида унинг тиббий биологик ва ижтимоий ҳолатини аниқлаб берувчи текширувлар мажмуаси	process of research of the person, supervision and analytical estimates for determination of specific medical biological and social features, his states;
Касалланиш	Аҳоли ва унинг алоҳида гурuhlарининг соғлиғи, касалланишининг кўрсаткичи	indicator of a state of health of the population in general and in separate groups (age, professional); characterizes prevalence, structure and dynamics of diseases in a percentage ratio of number of the diseased to the total number of the population for the concrete period of time
Реанимация	Реанимация	Resuscitation
Мониторинг	Кузатув	Monitoring
Анастезия	Маҳаллий инъекцион огригсизлантириш	anesthesia prior to treatment.
Объектив текширув	Объектив текширув(тана вазни, буйи, тери ранги, тизимлар буйича текширув)	Objective measurement

Обструкция	Ковак аъзолар, бронх, қон ёки лимфа томирлари юзасини бекилиб қолиши ва ўтказувчанлигини бузилиши	Violation of the conductivity in the lumen of the bronchus, the vessel or hollow organ
Диагностик асл нусхалар	Гипсдан куйилган моделлар. Ташхис куйиш учун ишлатилади.	plaster models of the teeth, cast by individual casts. They are needed for accurate measurements and selection of elements of medical equipment.

VII. АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ

Махсус адабиётлар:

1. Стоматологияда қўлланилувчи дори воситалари. Ризаев Ж.А. – Т.: “Voriz-nashriyot”, 2012
2. Болалар оғиз бўшлиғи шиллиқ қавати касалликлари атласи - Муртазаев С.С., Махсумова С.С., Абдуазимова Л.А., Ишанова М.К. Т.: “Тафаккур - бўстони” нашриёти, 2019
3. Факультетская детская терапевтическая стоматология. Даминова Ш.Б., Халилов И.Х., Мирсалихова Ф.Л., Махсумова С.С., Муртазаев С.С. –Т.: “Тафаккур бўстони” нашриёти, 2015
4. Халилов И.Х., Юлдошхонова О.С., Рахмонов Х.Ш. «Болалар терапевтик стоматологияси ва стоматологик касалликлар профилактикаси» 2006
5. David A. Mitchell. Anastasios N. Kanatas An_Introduction_to_Oral_and_Maxillo 2015, бет 209-226
6. Pediatric dentistry- Richard Welbury, Monty Duggal. 2014., С. 457-468, 37-45
7. Dentistry of child and adolescent Ralph McDonald, Jeffry A. Dean, 2014., С.453-460

Интернет ресурслар:

1. www. Ziyonet. uz
2. www. edu. uz
3. Infocom.uz электрон журнали: www.infocom.uz
4. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari izohli lug'ati, 2004, UNDP DDI: Programme www.lugat.uz, www.glossaiy.uz
5. Ўзбек интернет ресурсларининг каталоги: www.uz
6. Axborot resurs markazi <http://www.assc.uz/>